

СТОКГОЛЬМ

ЗДОРОВАЯ ПЛАНЕТА ДЛЯ ВСЕОБЩЕГО ПРОЦВЕТЕНИЯ
— НАША ОТВЕТСТВЕННОСТЬ, НАША ВОЗМОЖНОСТЬ

 НАЦИОНАЛЬНЫЕ КОНСУЛЬТАЦИИ

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ПОЗИЦИЯСЫНЫН ДОЛБООРУ

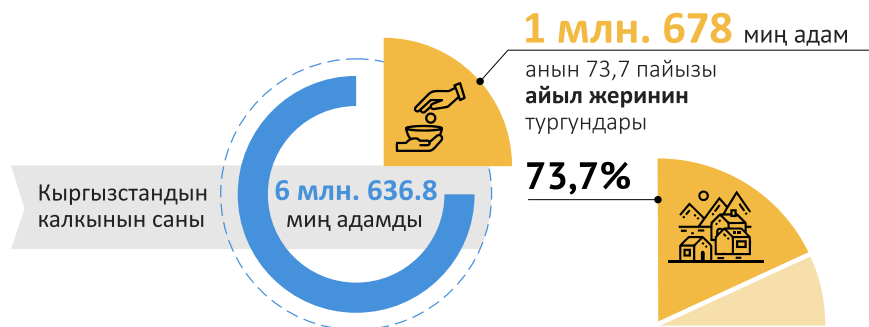
«СТОКГОЛЬМ+50» КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫН АЛДЫНДА

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ПОЗИЦИЯСЫНЫН ДОЛБООРУ

«СТОКГОЛЬМ+50: ЖАЛПЫ ӨНҮГҮҮҮҮЧҮН ДЕНИ САК ПЛАНЕТА - БИЗДИН
ЖООПКЕРЧИЛИК, БИЗДИН МУМКҮНЧҮЛҮК» КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫН
АЛДЫНДА:

Кыргыз Республикасы Евразия континентинин борборунда, океандардан абдан алыс, кубаттуу эл аралык транспорттук коммуникацияларга жеткиликсиз аймакта жайгашкан.

Кыргызстандын калкынын саны 6 млн 636,8 миң адамды¹ түзөт, анын ичинен ар кандай маалыматтар боюнча 300 миң адамдан бир миллионго чейин үй-бүлөлүү жарандар эмгек эмиграциясында жүрөт. 2020-жылы 1 миллион 678 миң адам² жакырчылыктын чегинде жашаса, анын 73,7 пайызы айыл жеринин тургундары.

Айыл чарбасы түзүлгөн кошумча нарктын көлөмү боюнча да, иштегендердин саны боюнча да өлкөнүн экономикасынын алдыңкы тармактарынын бири. Калктын жаратылыш ресурстарына болгон көз карандылыгы жогору бойдон калууда. Алсак, өлкөнүн калкынын жарымынан көбү шалбаа экосистемасына (жайыттарга), 1,2 миллионго жакын адам токой экосистемасына көз каранды. Ушул кезге чейин Кыргыз Республикасындагы негизги экономикалык өсүш - жаратылыш ресурстарынын олуттуу көлөмүн пайдаланууга жетишсиз көзөмөл кылынгандыктан болууда. Табигый капиталдын жоголушу жана деградациясы байкалууда.

Ошону менен бирге Кыргыз Республикасы БУУнун 2030-жылга чейин туруктуу өнүктүрүү боюнча күн тартибин ишке ашырууга умтулат.

Адамдын жашоо сапаты жана деңгээли, укуктары жана милдеттери мамлекеттик саясаттын негизин түзөт. Акыркы жылдардагы өлкөнүн социалдык-экономикалык өнүгүүсү татаал саясий процесстер, климаттын өзгөрүшү, финансылык каатчылык жана, албетте, COVID-19 пандемиясы менен шартталган. COVID-19 пандемиясынан кийин экономикалык жана социалдык туруктуулукту калыбына келтирүү үчүн Кыргыз

¹ <http://www.stat.kg/ru/opendata/category/39/>

² <http://www.stat.kg/ru/news/v-2020-godu-kazhdyj-chetvertj-zhitel-kyrgyzstana-prozhival-v-usloviyah-bednosti/>

Республикасында “жашылдандыруу” элементтерин камтыган биринчи кезектеги чаралардын пакети кабыл алынган.

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин иш-чаралар планында калкты социалдык жактан колдоо жана чарба жүргүзүүчү субъекттерге жардам көрсөтүү чараларынан тышкары, климаттын өзгөрүшүнүн кесепеттерин митигациялоо жана адаптациялоо, таза суу менен камсыздоо тутумун куруп- реабилитациялоо жана ирригациялоо ошондой эле энергиянын кайра жаралуучу булактары (ЭКБ) боюнча долбоорлорду илгерилетүү үчүн инвестицияларды тартуу үчүн жагымдуу шарттарды түзүү, органикалык жана экологиялык айыл чарба продукциясын өндүрүүгө көмөк көрсөтүү жана жалпысынан “жашыл” экономиканы өнүктүрүү боюнча маанилүү багыттар камтылган. 2018-2040-жылдарга Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн Улуттук стратегиясы, Кыргыз Республикасынын Климаттык инвестициялык программасы, Кыргыз Республикасынын жаңыланган улуттук деңгээлде белгиленген салымы (УДБС), 2019–2023 Кыргыз Республикасында жашыл экономиканы өнүктүрүү программасы ж.б. сыяктуу маанилүү стратегиялык документтер кабыл алынды.

Стокгольм+50 процесси биздин өлкө үчүн прогресске баа берүү жана Туруктуу өнүгүү максаттарына жетүүгө багытталган иш-аракеттерди өбөлгөлөө мүмкүнчүлүгү болуп саналат. Мамлекеттин позициясын түзүү процессине Жогорку Кеңештин депутаттарынын, Министрлер Кабинетинин, мамлекеттик органдардын, академиялык жана бизнес-коомчулуктун, финансы секторунун өкүлдөрүнүн, аялдар, жаштар жана жарандык коомдун өкүлдөрү, ошондой эле өлкөнүн бардык жети облусунун өкүлдөрүнүн катышуусун камтыган кеңири улуттук консультациялар менен коштолду.

Улуттук консультациялар үч багыт боюнча өткөрүлдү:

ЛИДЕРЛЕР ДИАЛОГУ 1

Дени сак планета жана жалпы гүлдөп-өнүгүүгө жетишүү үчүн шашылыш аракеттердин зарылдыгына маани берүү

ЛИДЕРЛЕР ДИАЛОГУ 2

COVID-19 пандемиясынан кийин туруктуу жана инклюзивдүү калыбына келтирүүгө жетишүү

ЛИДЕРЛЕР ДИАЛОГУ 3

Туруктуу өнүгүү үчүн аракеттердин он жылдыгынын контекстинде туруктуу өнүгүүнүн экологиялык аспекти ишке ашырууну тездетүү

Консультациялардын жыйынтыгында бардык иштеген топтор тарабынан кандайдыр бир деңгээлде бир катар темалар аныкталды. Бул төмөнкү темалар болгон:

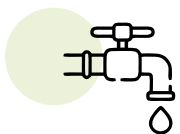

Билим берүү, маалымдуулук. Жогорку кесипкөй адистер менен камсыз кылуу башкаруу тутуму үчүн да, бизнес жана жарандык коом үчүн да негизги милдет болуп саналат. Туруктуу өнүгүүнүн максаттары, милдеттери жана принциптери жөнүндө калкка кеңири маалымат болмоюнча, туруктуу жана сапаттуу натыйжаларга жетишүү мүмкүн эмес.

Мониторинг. Өлкөдө туруктуу өнүгүүнүн ар кандай максаттары боюнча демилгелердин жана долбоорлордун кеңири спектри ишке ашууда, аны менен бирге прогрессти баалоо жана андан аркы кадамдарды

пландаштыруу үчүн кызыкдар тараптарды тартуу, натыйжаларды жалпы коомчулукка жана чечим кабыл алуучуларга көрсөтүү менен тутумдуу жана сапаттуу мониторинг жүргүзүү талап кылынат.

Инфратүзүм. Туруктуу натыйжаларга жетишүү үчүн калкты суу менен камсыздоо жана анын жоготууларын азайтууга, энергия булактарына ишенимдүү жеткиликтүүлүктү камсыз кылган сапаттуу инфратүзүмгө таянуу зарыл, транспорттук чиелешүүнүн чечилиши аймактардын сапаттуу жана тең салмактуу социалдык-экономикалык өнүгүүсүн камсыз кылат, канализация тармактары - айлана-чөйрөнүн булганышын алдын алат, ж.б. Тоолуу өлкө катары Кыргызстан үчүн туруктуу өнүгүүгө жетишүү үчүн инфратүзүм абдан маанилүү.

Инклюзивдүүлүк. Туруктуу “жашыл” өнүгүү маселелери боюнча чечимдерди кабыл алууга аялдар, жаштар, ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдар, аймактардын жана жергиликтүү жамааттардын өкүлдөрү сыяктуу бардык кызыкдар топтордун кирүүсүнүн жана катышуусунун маанилүүлүгү белгиленди. Бул калктын аялуу катмарынын муктаждыктарын жана талаптарын эске алган чечимдерди иштеп чыгууга жана “эч кимди артта калтырбоо” принцибин практикага киргизүүгө мүмкүндүк берет.

ЛИДЕРЛЕР ДИАЛОГУ 1

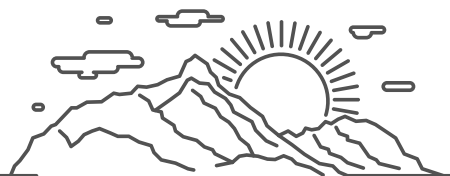
ДЕН САК ПЛАНЕТАГА ЖАНА ЖАЛПЫ ГҮЛДӨП-ӨНҮҮГҮҮГӨ ЖЕТИШҮҮ ҮЧҮН ШАШЫЛЫШ АРАКЕТТЕРДИН ЗАРЫЛДЫГЫНА МААНИ БЕРҮҮ

Кыргыз Республикасы глобалдык экологиялык күн тартибинин максаттарын колдоорун ырастап, айлана-чөйрөнү коргоо жаатындагы 14 эл аралык келишимдин катышуучусу болуп саналат. Өлкөбүз эгемендүүлүк алгандан бери эл аралык коомчулуктун көңүлүн тоолуу өлкөлөрдүн көйгөйлөрүнө бурууга аракет кылып келет. Рио+20 конференциясында Кыргыз Республикасы өнүгүп келе жаткан тоолуу өлкөлөрдү таанууга жана колдоого багытталган “Тоо демилгесин” сунуштады. Климаттын өзгөрүшүнүн үч тараптуу планетардык каатчылыгы, жаратылыш ресурстарынын жоголушу, экосистемалардын бузулушу, биологиялык ар түрдүүлүктүн деградациясы жана айлана-чөйрөнүн булганышы тоолуу өлкөлөргө пропорционалдуу эмес таасирин тийгизүүдө жана биз күндөн-күнгө начарлап бараткан кесепеттерди көрүп жатабыз.

Андыктан Кыргызстан четте тура албай, айлана-чөйрөнүн бузулушун токтотууга умтулган көптөгөн аймактык жана эл аралык процесстердин демилгечиси катары чыгууда.

2021-жылы Кыргызстан БУУнун Башкы ассамблеясынын 75-сессиясынын “Чек арасыз жаратылыш: чектеш өлкөлөр ортосунда кызматташуу биологиялык ар түрдүүлүктү сактоонун, калыбына келтирүүнүн жана туруктуу пайдалануунун негизги фактору” деген резолюциясын демилгелеген.

Кыргызстандын Президенти С.Жапаровдун демилгеси менен Башкы Ассамблея 2022-жылды Тоолорду туруктуу өнүктүрүүнүн эл аралык жылы деп жарыялады. Өлкөдө 2022-жыл Тоо экосистемаларын коргоо жана климаттык туруктуулук жылы деп жарыяланган.

2022

Тоо экосистемаларын коргоо жана климаттык туруктуулук жылы

Бүгүнкү күндө өлкөнүн алдында мезгилдин чакырыктарына натыйжалуу жооп бере ала турган заманбап башкаруу тутумун түзүү боюнча олуттуу милдеттер турат.

Президент «Экологиялык коопсуздукту жана климаттын туруктуулугун камсыз кылуу боюнча чаралар жөнүндө» Жарлыкка кол койду, анын алкагында айлана-чөйрөнү коргоо органынын статусун жогорулатуу милдети коюлуп, аткарылды. Жаратылыш ресурстары, экология жана техникалык көзөмөл министрлиги өткөн жылдын ноябрь айынан бери иштеп жатат, ага чейин экология жана климат боюнча мамлекеттик комитет иштеп келген.

Жашыл Экономика жана Климат боюнча УДБС Координациялык Кеңеши тарабынан иштелип чыгып, кабыл алынган, анын алкагында өлкө 2030-жылга чейин парник газдарынын бөлүнөп чыгышынын **16,63%**, ал эми эл аралык жардам менен **43,62%** кыскартуу милдетин алган.

“Стокгольм+50” процесси жетишкендиктерди кайра карап чыгуу жана алдыга умтулуу жолун аныктоо үчүн маанилүү учур. Кыргызстан дени сак планетаны жана жалпы гүлдөп-өнүгүүнү сактоо үчүн иш-аракеттер үчүн төмөнкүдөй негизги максаттарды аныктады:

Климаттын өзгөрүшү – биримдикке багыт алуу!

Кыргыз Республикасында абанын температурасынын жогорулашы кургакчылык, күтүлбөгөн сезондук аба ырайы сыяктуу тез-тез жана интенсивдүү экстремалдык окуяларга жана жер көчкү, сел жана кар көчкү сыяктуу табигый кырсыктардын көбөйүшүнө алып келүүдө. Бул таасирлер адамдардын өмүрүн кыскартып, турмушун кыйындатат, ошондой эле өлкөнүн экономикасынын негизги секторлоруна, анын ичинде айыл чарбага жана энергетикага терс таасирин тийгизип, экономикалык жоготууга жана жакырчылыкка алып келет. Климаттын өзгөрүүсү Туруктуу өнүгүү максаттарына жетүүдө негизги көйгөй болуп саналат.

Бул максатта биздин алдыбызда төмөнкүдөй милдеттер турат:

- Учурда Кыргызстан Улуттук адаптациялоо планын (Улуттук адаптация планы – УАП) иштеп чыгуу боюнча аракеттерди баштады (ПРООН ишке ашырган Жашыл климаттык фонддун долбоорунун алкагында), бирок УАП УДБСда аныкталган бардык секторлорду камтыбайт, секторлорду жана пилоттук аймактарды камтууну кеңейтүү зарыл;

- УДБСга карай прогрессти баалоо үчүн Мониторинг, отчеттуулук жана текшерүү (MRV) тутумун иштеп чыгуу керек;
- Кыргыз Республикасынын шаарлары жана калктуу конуштар үчүн климаттын аялуулугун баалоо үчүн жеткиликтүү методдорду иштеп чыгуу, анын ичинде балдардын ден соолугунун абалына, аялдар менен эркектердин репродуктивдүү функцияларына болгон өзгөрүүлөрдүн таасирин изилдөө;
- Кыргызстандын калкы үчүн климаттын өзгөрүшүнө адаптациялоо жана парник газдарынын бөлүнүп чыгышын кыскартуу практикасын жайылтуу;
- Жашыл Экономика жана Климат Координациялык Кеңешинде “Климаттын өзгөрүшүн изилдөөнүн стратегиялык артыкчылыктарын” кабыл алуу;
- Кооптуу дыйканчылык жана жайыт талааларында агрокамсыздандыруу тутумун киргизүү;
- Айыл чарба өндүрүшү, азык-түлүк жана тамак-аш коопсуздугу чөйрөсүндө улуттук экологиялык, органикалык стандарттарды жана ченемдерди киргизүү жаатындагы иштерди күчөтүү;
- Зыяндуу өндүрүштөрдү, анын ичинде пластмасса жана пенопластика өндүрүүнү жана колдонууну чектөө боюнча мыйзамдарды иштеп чыгуу;
- Таштандыларды кайра иштетүү жана көмүү боюнча ишканаларды түзүүнү, калдыктары аз жана калдыксыз технологияларды киргизүүнү стимулдаштыруу;
- Жергиликтүү жамааттарга, анын ичинде аялдарга жана жаштарга климаттык ресурстарга жетүүнү камсыз кылуу.

Суу ресурстарын сактоо жана сарамжалдуу пайдалануу – XXI кылымдын эң маанилүү жалпы улуттук милдети.

Суу жаратылыш ресурсу жана өлкөнүн ички туруктуулугунун жана бакубаттуулугунун булагы катары Кыргызстандын жаратылыш экосистемаларын жана мөңгүлөрүн коргоо шартында гана көбөйүшү мүмкүн. Кыргыз Республикасы Борбордук Азиядагы суу ресурстары толугу менен өз аймагында түзүлгөн жападан жалгыз өлкө, бул анын гидрологиялык өзгөчөлүгү жана артыкчылыгы.

Бирок алынган суунун бир кыйла бөлүгү пайдалануу учурунда коромжуга учурайт. 2006-жылдан 2010-жылга чейинки мезгилде ташуудагы суунун орточо коромжусу алынган суунун көлөмүнүн 23%ын түзгөн. **«Окумуштуулардын болжолдоолору жана ар кандай сценарийлер боюнча биздин өлкөдө кылымдын акырына карата мөңгүлөрдүн 65-75%дан 80-90%га чейин жоголуп кетиши мүмкүн»**, бул коомдун бардык секторлору үчүн өтө чоң терс кесепеттерге алып келет жана Борбордук Азия өлкөлөрүнүн ортосундагы чыңалууну күчөтөт.

Бул максатта биздин алдыбызда төмөнкүдөй милдеттер турат:

- Мөңгүлөргө, жер астындагы суулардын чыккан булактарына жана аларга чектеш экосистемаларга өзгөчө коргоо статусун берүү (Суу кодексине, Өзгөчө корголуучу жаратылыш аймактары (ӨКЖА) жөнүндө мыйзамга өзгөртүүлөрдү киргизүү);
- Шаарларды негизги ичүүчү суу менен камсыз кылуучу мөңгүлөрдү жана жер

астындагы сууларды изилдөө боюнча мониторингди жана илимий иштерди күчөтүү;

- Суу ресурстарын башкаруунун натыйжалуулугун жогорулатуу (бассейндик башкаруу принциби, күнү-түн жөнгө салуу бассейндерин түзүү);

Ирригациялык тармактарда суунун так эсебин жүргүзүүгө багытталган

- технологияларды, ошондой эле сууну башкаруунун жаңы ыкмаларын киргизүү жана бул чөйрөдө коррупциялык тобокелдиктерди азайтуу, сугат суусун пайдалануунун ачыктыгын жогорулатуу; таза суунун жер астындагы булактарын булгануудан коргоо технологияларын киргизүү;

Республиканын калктуу конуштарында, туристтик объектилердин жана эс алуу жайларынын аймагындагы, анын ичинде Ысык-Көлдүн акваториясындагы

- тазалоочу курулмаларга көзөмөлдү камсыз кылуу.

Табигый тоо экосистемаларын сактоо – туруктуулукка карай жол.

Кыргызстан табигый экосистемалары дагы деле сакталган өлкө. Алар Борбордук Азиянын климатын сактоого жана калыптандырууга салым кошуп, экосистемалык кызматтарды көрсөтөт жана генетикалык ресурстардын эң бай булагы болуп саналат.

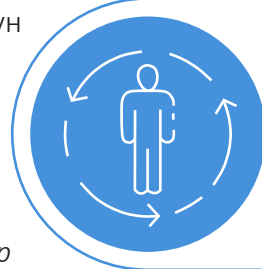

Бул максатта биздин алдыбызда төмөнкүдөй милдеттер турат:

- Жаратылыш экосистемаларын жана токойлорду сактоого өзгөчө көңүл бурууга, алардын экологиялык абалын туура сактоо боюнча чараларды көрүүгө;
- «Токойлорду» экосистема катары таануу үчүн Токой кодексине өзгөртүүлөрдү киргизүү;
- Кыргызстандын табигый токойлоруна өзгөчө корголуучу жаратылыш аймактарынын (ӨКЖА) статусун берүү;
- Аз өндүрүмдүү жерлерде токой өстүрүү жана агротокой чарбачылыгын камсыз кылуу;
- Тирүү организмдердин жана өсүмдүктөрдүн көбөйүшүн жана эсебин камсыз кылуу боюнча иштерди күчөтүү, аңчылыкты нормалоо, өзгөчө корголуучу жаратылыш аймактарынын аянтын көбөйтүү;
- Деградацияны азайтуу жана экосистемаларды сактоо үчүн жайыт жерлерин которуштуруп пайдаланууну (деградацияланган жайыттарды консервациялоо) киргизүү;
- Жайыттарды башкарууга жана экосистемаларды жана биологиялык ар түрдүүлүктү сактоого жергиликтүү коомчулуктун, анын ичинде аялдардын жана жаштардын катышуусун жогорулатуу;
- Генетикалык маалыматты сактоо үчүн үрөн банктарын түзүү;
- Жаратылыш-позитивдүү, көмүртектүү нейтралдуу жана булгануусуз өнүгүүгө жетишүү үчүн салттуу билимдерди жана тажрыйбаларды колдонуп, адаптацияга жана экосистемалык ыкмаларга көмөктөшүү;
- Илимий изилдөөлөрдү, анын ичинде илимий туризмди стимулдаштыруу;
- Биологиялык ар түрдүүлүктү сактоо жана өнүктүрүү боюнча улуттук максаттарга жетишүүгө багытталган финансылык чечимдерди түзүү аркылуу айлана-

чөйрөнү коргоого инвестицияны стимулдаштыруу үчүн өкмөт жана жеке сектор менен иштешүү.

Адам - өзгөрүүнүн борборунда! Өлкөнүн өнүгүүсүнүн өзөгү жана түпкү максаты бир гана адам же коомдук өнүгүү болууда. Демек, бүгүнкү күндө да, келечекте да адамдык капиталды өнүктүрүү Кыргызстандын абсолюттук улуттук приоритети болуп кала берет.

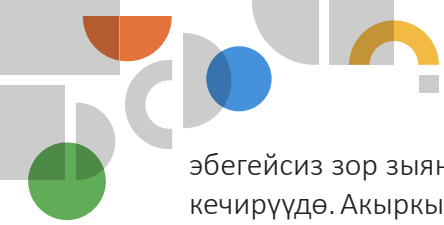
Бул максатта биздин алдыбызда төмөнкүдөй милдеттер турат:

- Кыргыз Республикасынын Экологиялык коопсуздук концепциясын бекитүү;
- Ар бир облус жана республикалык маанидеги шаарлар үчүн экологиялык коопсуздукту жана климаттын туруктуулугун камсыз кылуу боюнча пландарды иштеп чыгуу жана бекитүү;
- Туруктуу өнүгүү үчүн билим берүүнү башталгыч, орто жана жогорку билим берүү тутумдарына интеграциялоо.
- Турмуш-тиричилик химикаттарын жана пестициддерди колдонуунун ден соолукка зыяндыгы жөнүндө билимдерди изилдөө жана калк арасында жайылтуу, алардын айылдык балдардын жана аялдардын ден соолугуна тийгизген таасирине өзгөчө көңүл буруу;
- Коопсуз жана экологиялык таза шаарларды түзүү: жашылдандыруу стандарттарын жогорулатуу жана калктуу конуштардагы жашыл аянттардын туруктуу динамикалык өсүшүн камсыз кылуу, анын ичинде алардын айланасында жашыл тилкелерди түзүү жана кеңейтүү, статистикалык отчеттуулук тутумуна ири шаарлардын «дашбордун» киргизүү;
- “Кыргыз Республикасынын калктуу конуштарындагы жашыл зоналарды коргоо жөнүндө” мыйзамды кабыл алуу;
- Уулуу калдыктарды көмүү үчүн полигондорду курууну камсыз кылуу;
- Эл керектөөчү товарлардын сапатына жана коопсуздугуна мамлекеттик көзөмөлдү күчөтүү;
- Ыйгарым укуктуу органдар тарабынан ыкчам чара көрүү үчүн жалпы республика боюнча экологиялык бузуулардын ачык аныкталган фактыларын жайгаштыруу үчүн онлайн-аянтча иштеп чыгуу;
- Климаттын өзгөрүшүнө, табигый кырсыктардын тобокелдигин азайтууга, тынчтык жана коопсуздукту камсыздоодо, климат жана айлана-чөйрөнүн өзгөрүү көйгөйлөрүн чечүүгө катышуу үчүн жергиликтүү жамааттардын, анын ичинде аялдардын жана жаштардын лидерлигин жана потенциалын күчөтүү.

ЛИДЕРЛЕР ДИАЛОГУ 2

COVID-19 ПАНДЕМИЯСЫНАН КИЙИН ТУРУКТУУ ЖАНА ИНКЛЮЗИВДҮҮ КАЛЫБЫНА КЕЛТИРҮҮГӨ ЖЕТИШҮҮ; (COVID-19).

COVID-19 пандемиясы Кыргыз Республикасынын социалдык-экономикалык өнүгүүсүнө

эбегейсиз зор зыян келтирди жана калк бул соккулардын кесепеттерин дагы да башынан кечирүүдө. Акыркы 25 жылдагы эң олуттуу болгон социалдык-экономикалык каатчылыктын оордугун түшүнүү (ИДПнын 8,6%га төмөндөшү) мамлекет тарабынан негизги базалык инфратүзүмдөрдүн- энергия, телекоммуникация жана азык-түлүк коопсуздук объектилери менен камсыздоо сыяктуу маанилүү тармактардын иштешин камсыз кылуу үчүн кепилдиктерди берүүгө алып келди.

Климаттын өзгөрүшү боюнча Алкактык Конвенциянын Тараптарынын Конференциясынын жана Париж макулдашуусунун чечимдерине ылайык, Кыргыз Республикасы 2021-жылга Кыргыз Республикасынын жаңыланган улуттук деңгээлде белгиленген салым (УДБС) даярдады. COVID-19 пандемиясынан кийин экономикалык жана социалдык туруктуулукту калыбына келтирүү үчүн өлкөдө “жашылдандыруу” элементтерин камтыган приоритеттүү чаралардын пакети кабыл алынган. Иш-чаралар калкты социалдык жактан колдоо жана чарба жүргүзүүчү субъекттерге жардам берүү менен эле чектелбестен, климаттын өзгөрүшүн митигациялоо жана адаптациялоо менен байланышкан эң маанилүү чөйрөлөрдү: ичүүчү таза суу менен камсыздоо, ирригациялык тутумдарды куруу жана реабилитациялоо, суу менен камсыз кылуу жана сугаруу тутумдарын куруу жана реабилитациялоо, ошондой эле энергиянын кайра жаралуучу булактарынын долбоорлорун илгерилетүү, органикалык жана экологиялык айыл чарба продукциясын өндүрүүнү илгерилетүү жана жалпысынан “жашыл” экономиканы өнүктүрүүгө инвестицияларды тартуу үчүн жагымдуу шарттарды түзүү боюнча маанилүү багыттарды өзүнө камтыды. “Жашыл” экономикага өтүү үчүн экономикалык жана фискалдык стимулдарды турукташтыруу, жөнгө салуу жана климатты туруктуу өнүктүрүү өлкөнүн “жашылдануусунун” маанилүү элементтери болуп саналат.

Кыргыз Республикасында экономикалык жигердүүлүктү колдоо жана калыбына келтирүү үчүн финансылык ресурстарды мобилизациялоо, келечек муундар үчүн резервдерди топтоо жана кечиктирилгис иш-чараларды каржылоо, ошондой эле экономиканын жагымсыз тышкы факторлордун таасиринен көз карандылыгын азайтуу үчүн Турукташтыруу фонду түзүлдү.

2022-жылы экономиканын айрым, стратегиялык маанилүү секторлору үчүн салык жүгүн олуттуу түрдө төмөндөтүүчү, көмүскө экономиканы кыскартууга түрткү берүүчү ченемдик укуктук актыларды киргизген жаңы Салык кодекси күчүнө кирди. Ошондой эле ал өзүнө, “жашыл” экономиканы жана жашыл технологияларды колдоо боюнча ченемдерди камтыган.

Президент бир катар Жарлыктарга кол койду, анын ичинде “*Экологиялык коопсуздукту жана климаттын туруктуулугун камсыз кылуу боюнча чаралар жөнүндө*” Жарлыгы, анын максаты – аз калдыктуу жана калдыксыз технологияларды ишке киргизүү.

2021-жылы кабыл алынган “*Кыргыз Республикасынын агроөнөр жай комплексин өнүктүрүү боюнча чаралар жөнүндө*” Жарлык айыл чарбасын, тамак-аш жана кайра иштетүү өнөр жайын, айыл чарба продукциясынын, чийки заттын, азык-түлүк рыногун өнүктүрүүгө, агроөнөр жай комплексинин экспорттук потенциалын жогорулатууга жана өлкөнүн азык-түлүк коопсуздугунун негизи катары айыл чарба секторун турукташтыруу багытталган. Жарлыкта айыл чарбасын кластердик ыкманын негизинде каржылоо маселесин чечүү, үч жылдын ичинде карыз алуучулардын санын эки эсеге көбөйтүү аркылуу дыйкандарга кредиттердин жеткиликтүүлүгүн жогорулатуу, алынган кредиттер

боюнча пайыздык чендерди төмөндөтүү, кайтаруу мөөнөтү узак кредиттерди тартуу жана жайылтуу каралган.

2021-жылы инвестиция үчүн жагымдуу шарттарды түзүүгө, аймактардагы ишкер аялдардын финансылык ресурстарга жетүү мүмкүнчүлүгүн кеңейтүүгө, бизнес жүргүзүүнү каалаган аялдарга бизнестин негиздерин үйрөтүү үчүн шарттарды түзүүгө жана ишкер аялдардын санын мындан ары көбөйтүүгө багытталган *“Кыргыз Республикасында аялдардын ишкердигин колдоо жана өнүктүрүү программасы”* кабыл алынган.

Кыргыз Республикасы коронавирустун (COVID-19) пандемиясынан кийин туруктуу жана инклюзивдүү калыбына келтирүү үчүн активдүү иш-аракеттерди көрүү боюнча зарыл болгон үч приоритеттүү багытты өзүнө аныктады:

Азык-түлүк коопсуздугу. Кыргыз Республикасында климаттын өзгөрүшү агроөнөр жай сектору үчүн жогорулаган тобокелдиктерди жаратып, азык-түлүк коопсуздугуна түздөн-түз таасирин тийгизүүдө. Өлкөнүн ресурстары жана мүмкүнчүлүктөрү чектелүү болуп, ал эми 25%дан ашыгы жакырдыгына карабастан калктын санынын тынымсыз өсүшү адамдардын тамактануу сапатын, тамак-аштын жеткиликтүүлүгүн, жетиштүүлүгүн жана коопсуздугун камсыз кылуу менен байланышкан тобокелдиктерди күчөтөт. 2020-жылы тамак-ашты 2100 ккалдан аз керектеген калктын үлүшү 45,3 пайызды түзсө, акыркы беш жылда бул көрсөткүч 0,3 пайыздык пунктка гана азайган. Ошол эле учурда калктын бул категориясынын жарымынан көбүн аялдар түзөт. Туура эмес тамактануу жана тойбой калуу аз кандуу кош бойлуу аялдардын жогорку үлүшүнө алып келет, азыркы учурда бардык кош бойлуулардын 25,5 пайызын анемиясы бар аялдар түзөт.

Азыркы учурда бардык кош бойлуулардын
25,5 пайызын анемиясы бар аялдар түзөт

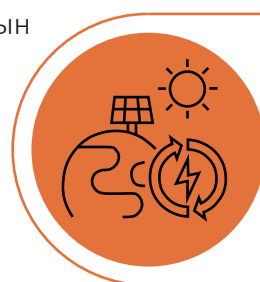
Кыргыз Республикасында жердин деградациясынын деңгээли критикалык деңгээлге жетти жана климаттын өзгөрүшүнүн кесепеттерин эске алуу менен кырдаалды өзгөртүүгө дээрлик убакыт калган жок. Жакынкы келечекте өлкө үчүн эң приоритеттүү иш-чаралар болуп төмөнкүлөр саналат:

- Кыргыз Республикасынын жаңы Жер кодексин кабыл алуу, анын ичинде айыл чарба жерлерин сарамжалдуу пайдалануу боюнча ченемдерди кабыл алуу.
- Жаңы технологияларды, анын ичинде технологияларды трансферлөө механизмдин колдонууну жана аз өндүрүмдүү жерлерди, ошондой эле жантайма жана тоо этектериндеги жерлерди өздөштүрүү;
- Жер жана суу ресурстарына болгон мамиленин маданиятын туруктуу жана сарамжалдуу пайдаланууга өзгөртүү;
- Туруктуу айыл чарбасын жайылтуу (тамчылатып сугаруу, табигый жер семирткичтер, органикалык тамак-аш, инновациялар);
- Жайыттарга басымды азайтууга жана калктын тамактануу сапатын жакшыртууга

мүмкүндүк берүүчү балык чарбасын жана мөмө-жемиш өстүрүүнү өнүктүрүү аркылуу айыл чарба өндүрүшүн диверсификациялоо;

- Сүттү, этти, жаңгакты, дары чөптөрдү кайра иштетүү, балык чарбачылыгы, жип ийрүү өсүмдүктөрүн өстүрүү, жүн жана булгаары өндүрүү боюнча агрокластерлерди уюштуруу менен, өлкөнүн аймактарын адистештирүүнү эске алуу менен кластердик агроөнөр жай өндүрүшүн өнүктүрүү;
- Мал чарбачылыгын кыштоо менен камсыздоо, тоют өндүрүүнү кеңейтүү (аялдарга бизнестин бул түрүн уюштуруу үчүн кредиттик линияларды бөлүү менен).
- Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын потенциалын күчөтүү;
- Тоо этектерин комплекстүү өнүктүрүү, калкты потенциалдуу кооптуу аймактардан (жер көчкү жана сел жүргөн) көчүрүү программасын иштеп чыгуу.

Энергетикалык коопсуздук. Жылдык орточо температуранын жогорулашы мөңгүлөрдүн эришине жана суу потенциалынын төмөндөшүнө алып келет. Кыргыз Республикасынын энергетикалык коопсуздугу көбүнесе суу ресурстарына көз каранды жана коңшу мамлекеттердин кызыкчылыктарына таасир этет.

Калктын аялуу катмары, анын ичинде элеттик аялдар жана балдар үчүн жеткиликтүү, коопсуз энергияга жетүүнү жогорулатуу алардын экономикалык мүмкүнчүлүктөрүн өстүрүүдө маанилүү ролду ойнойт. Электр энергиясы Кыргыз Республикасынын бүткүл аймагын камтыган коммуналдык кызматтардын бирден-бир түрү болуп саналат, аны калк жарыктандырууга, жылытууга жана тамак-аш даярдоого пайдаланат. Натыйжада электр энергиясынын үзгүлтүккө учурашы айылдык аялдардын үй жумуштарына, ымыркай бала жана үй-бүлөнүн улгайган мүчөлөрүн багууда түйшүгү көбөйтүп, эң терс таасирин тийгизүүдө.

Энергетикалык коопсуздукту камсыздоо жакынкы келечектеги эң маанилүү маселе жана бул маселеде чыңалууну азайтуу бир катар милдеттерди чечүүнү талап кылат:

- Энергиянын кайра жаралуучу булактарын (ЭКБ) өнүктүрүү, анын ичинде ГЭСтөр жана энергиянын башка альтернативдүү түрлөрү үчүн мыйзамдык шарттарды теңдештирүү;
- Энергонатыйжалуу жана энергияны үнөмдөөчү техникалык чечимдерди иштеп чыгууга жана кеңири жайылтууга, анын ичинде имараттардын энергиялык натыйжалуулугун жогорулатууга көмөк көрсөтүү;
- Жергиликтүү жамааттардын, анын ичинде аялдар топторунун жана жаштардын энергияны үнөмдөө, энергиянын альтернативдүү булактарын пайдалануу боюнча инновациялык технологияларын киргизүү боюнча демилгелерин колдоо.

Иш менен камсыздоо жана кесиптик билим берүү. Иш

менен камсыз кылуу калктын, анын ичинде калктын аялуу катмарынын – жаштардын, аялдардын, ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдардын, айыл тургундарынын жана башкалардын бакубаттуулугун жогорулатуунун негизги фактору болуп саналат. Экономиканын - туризм, коомдук тамактануу, сулуулук индустриясы жана коомго кызмат көрсөткөн, кирешеси түздөн-түз калктын сатып алуу жөндөмдүүлүгүнөн көз каранды болгон башка тармактары, COVID-19 пандемиясынын кесепеттеринен эң көп жабыр тарткан.

Дарыгерлер жана социалдык кызматкерлер, алардын көпчүлүгү аялдар да аялуу топко кирди. Изилдөөлөргө ылайык, COVID-19 пандемиясынын жайылышы бизнеске катуу таасирин тийгизди. Аялдарга караганда³, эркектер бизнесине COVID-19 тийгизген таасирин көбүрөөк билдиришкен, бирок көп аялдардын бизнеси толугу менен токтоп калган.

Пандемиядан кийин экономикалык жигердүүлүктүн калыбына келиши мамлекеттин активдүү колдоосун талап кылат, ошондой эле, биздин негизги күчүбүздү жаңы “жашыл” жумуш орундарын түзүүгө жумшоо мүмкүнчүлүгүн берет. Кесиптик-техникалык билим берүү үзүрлүү иш менен камсыз кылуунун негизи катары, инклюзивдүү болуп, өлкөдө туруктуу өнүгүүгө жетишүүгө умтулган жумушчу күчүн түзүүгө багытталышы керек.

Бул максатта биздин алдыбызда төмөнкүдөй милдеттер турат:

- Экологиялык маалымдуулукту жана билим берүүнү кеңейтүү;
- **ESG** (Environmental, Social, Governance) принциптерин ишке ашыруу– айлана-чөйрөгө жоопкерчиликтүү мамиле кылуу (англ., E - environment), жогорку социалдык жоопкерчилик (англ., S - social) принциптерине негизделген коммерциялык ишмердүүлүктү туруктуу өнүктүрүү жана жогорку сапаттагы корпоративдик башкаруу (англ., G- governance);
- Чакан жана орто бизнести өнүктүрүү, анын ичинде соода тармагында жана ресторандардын ишин “нөл калдык” принциби менен өнүктүрүү;
- Айланма экономикага өтүүнү жана туруктуу керектөө менен өндүрүштү камсыздоо үчүн санариптик технологиялардын потенциалын пайдалануу;
- Аялдардын ишкердигин колдоо;
- Айыл чарба, энергетика, туризм, транспорт, курулуш, IT индустриясы, креативдүү экономика, өндүрүш жана калдыктарды кайра иштетүү сыяктуу тармактарда “жашыл” жумуш орундарын түзүү потенциалын кеңейтүү;

³ “COVID-19нын Кыргыз Республикасындагы аялдардын жана эркектердин абалына тийгизген таасири. 2020-жылдын 15-майына карата ыкчам гендердик анализ” <https://kyrgyzstan.un.org/ru/48888-vliyanie-covid-19-na-polozhenie-zhenshin-i-muzhchin-v-kyrgyzskoy-respublike>

- Экономиканын негизги тармактарын өнүктүрүү боюнча чечимдерди кабыл алууда далилдүү ыкмаларды жигердүү киргизүү;
- Табигый капиталды эсепке алуу методологиясын иштеп чыгуу жана киргизүү.

ЛИДЕРЛЕР ДИАЛОГУ 3

ТУРУКТУУ ӨНҮГҮҮҮҮЧҮН АРАКЕТТЕРДИН ЖАНА ЖЕТИШКЕНДЕРДИН ОН ЖЫЛДЫГЫНДЫН КОНТЕКСТИНДЕ ТУРУКТУУ ӨНҮГҮҮНҮН ЭКОЛОГИЯЛЫК АСПЕКТИН ИШКЕ АШЫРУУНУ ТЕЗДЕТҮҮ

Кыргыз Республикасы БУУнун 2030-жылга чейин Туруктуу өнүгүү күн тартибин ишке ашырууга умтулат. Туруктуу өнүктүрүү максаттарынын (ТӨМ) тапшырмалары жана индикаторлору мамлекеттик саясатка киргизилген жана 2018-2040-жылдарга өнүктүрүүнүн Улуттук стратегиясында, Кыргыз Республикасын 2026-жылга чейин өнүктүрүүнүн Улуттук программасында чагылдырылган. Мамлекеттик саясаттын концептуалдык идеясы адам үчүн жогорку сапаттагы жана татыктуу жашоо деңгээлин камсыз кылуу болуп саналат. Кыргыз Республикасы “эч кимди артта калтырбоо” боюнча глобалдык милдеттенмеге умтулуп, өзгөчө жана артыкчылыктуу басым калктын аялуу катмарына берилет.

2020-жылы Кыргыз Республикасы өзүнүн биринчи Улуттук ыктыярдуу баяндамасын (УЫБ) тапшырган. Кыргыз Республикасынын биринчи УЫБ туруктуу өнүгүүнүн 16 максатын камтыйт (ТӨМ 14 «Туруктуу өнүгүү үчүн океандарды, деңиздерди жана деңиз ресурстарын сактоо жана туруктуу пайдалануу» каралган эмес). Кароого коронавирус инфекциясы (COVID-19) менен байланышкан кырдаал жана 2020-жылы пандемияга каршы күрөшүү боюнча өлкөдө көрүлгөн чаралар кирди.

2019-2020-жылдары ТӨМ мониторингинин алкагында ТӨМ боюнча Улуттук отчеттуулук аянтчасы иштелип чыкты жана ишке киргизилди, анда маалыматтар жана метамаалыматтар чагылдырылган, көрсөткүчтөрдүн графикасы берилген жана ар кандай форматтарда маалыматтарды жүктөө мүмкүнчүлүгүн камсыз кылат.

Кыргыз Республикасы өзү үчүн он приоритеттүү ТӨМ аныктады, мында туруктуу өнүгүүгө жетишүү үчүн биринчи кезектеги активдүү аракеттерди көрүү зарыл. Консультациялардын жыйынтыгы боюнча ТӨМ 2,4,6,7,13 максаттары артыкчылыктуу ТӨМ катары белгиленген, ал эми ТӨМ 5,9,11,15,17 кайчылаш болгон: ЦУР⁴.

ТӨМ 2: Ачкачылыкка жол бербөө, азык-түлүк коопсуздугун, сапаттуу тамактанууну камсыздоо жана туруктуу айыл чарбасын өнүктүрүү. Азык-түлүк коопсуздугун жана калктын туура тамактануусун камсыздоо мамлекеттик саясаттын артыкчылыктуу багыттарынын бири болуп саналат. Керектелген тамак-аштын сапаты, саны жана түрү үй-бүлөнүн мүмкүнчүлүгүнө деңгээлине жараша болот. 2013-жылдан бери Өкмөт мектеп окуучуларынын рационалдуу тамактануусун

⁴ <https://sustainabledevelopment-kyrgyzstan.github.io/>

уюштуруу үчүн мектеп тамагын оптималдаштыруу боюнча программаны ишке ашырууда. Кыргыз Республикасы агрардык өлкө катары туура тамактанууну жакшыртуу мүмкүнчүлүгүнө тоскоол болгон ар кандай факторлорго дуушар болууда. Дүйнөлүк жана региондук рынокто азык-түлүккө жана күйүүчү майга баалардын кескин өсүшү азык-түлүк өндүрүшүнүн жана негизги азык-түлүк товарларынын рыноктук бааларынын туруксуздугуна алып келет. Климаттын өзгөрүшү жаратылыш ресурстарына, калктын басымдуу бөлүгүнүн жашоо-тиричилигинин негизги булагы болгон айыл чарбасына терс таасирин тийгизүүдө. Жакынкы келечекте өлкө үчүн эң приоритеттүү иш-чаралар болуп төмөнкүлөр саналат:

- Гендердик жана жаш өзгөчөлүктөрдү эске алуу менен калктын керектөөсү үчүн тамак-аштын жеткиликтүүлүгүн, жетиштүүлүгүн коопсуздугун жогорулатуу;
- Айыл чарбасын каржылоонун инструменттерин, анын ичинде жеңилдетилген кредиттерди колдонуу менен ата-мекендик өндүрүштө жетишсиз болгон (нан жана нан азыктары, мөмө-жемиштер, кант, өсүмдүк майы, жумуртка) негизги тамак-аш азыктарынын айыл чарба өндүрүшүн турукташтыруу;
- Климатка чыдамдуу өсүмдүк өстүрүүнү жана мал чарбачылыгын өркүндөтүү

ТӨМ 4: Инклюзивдик жана адилеттүү сапаттуу билимди камсыз кылуу жана калктын бардык катмарлары үчүн өмүр бою билим алуу мүмкүнчүлүктөрүн жайылтуу.

Сапаттуу билим алуу элдин жашоо шартын жакшыртууга жана туруктуу өнүгүүнү камсыз кылууга негиз түзөт. Өлкөдө иш жүзүндө сабаттуулуктун деңгээли жогору, ошол эле учурда мектеп окуучуларынын функционалдык сабаттуулугу боюнча көйгөйлөр бар. Айрыкча элет жериндеги үй чарбаларынын жакырчылыгы эмгек ишмердүүлүгүнүн эрте башталышын жана аны менен бирге кесиптик билим алуудагы кыйынчылыктарды жаратат. Аны менен бирге кесиптик билим берүү эмгек рыногунун керектөөлөрүнөн артта калууда. Ушуга байланыштуу ТӨМ 4. жетишүү бир катар милдеттерди чечүүнү талап кылат:

- Гендердик аспектилерди эске алуу менен билимге адилеттүү, бирдей жеткиликтүүлүктү камсыз кылуу;
- Билим берүүнүн сапатын камсыз кылуу;
- Билим берүү тутумун эффективдүү башкаруу жана каржылоо;
- Ар бир окуучунун жана студенттин, анын ичинде чоңдордун интеллектуалдык жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүү, «soft skills» («ийкемдүү көндүмдөрдү», сергек жана коопсуз жашоо образынын нормаларын жана эрежелерин) калыптандыруу үчүн шарттарды түзүү.

ТӨМ 6: Суу ресурстарынын жана санитариянын бардыгы үчүн жеткиликтүүлүгүн жана туруктуу пайдаланылышын камсыз кылуу.

Кыргыз Республикасынын суу ресурстары дээрлик толугу менен өлкөнүн аймагында жайгашкан жана республика суу көрөңгөсүнүн 25%ын гана пайдаланат. Суу ресурстары Кыргызстандын электр энергиясын өндүрүүнүн негизин түзөт – электр энергиясынын 90% жакыны ГЭСтерде өндүрүлөт. Суунун көп бөлүгү (95%ке жакыны) айыл чарбасына

жумшалат. Калктын ичүүчү таза сууга жеткиликтүүлүгүн камсыздоо өлкөнүн негизги приоритеттеринин бири болуп саналат, ал Кыргыз Республикасын 2026-жылга чейин өнүктүрүүнүн Улуттук программасында чагылдырылган. ТӨМ 6га жетишүүнүн стратегиялык багыты адамдардын ден соолугу, экологиялык туруктуулугу жана экономикалык гүлдөп өнүгүүсү үчүн маанилүү болгон түзсүз суу экосистемаларын комплекстүү башкаруу принциптерин илгерилетүү менен таза ичүүчү сууга жана санитарияга жеткиликтүүлүктү жогорулатуу болот.

ТӨМ 7: бардыгы үчүн арзан, ишенимдүү, туруктуу жана заманбап энергия булактарына жетүү мүмкүнчүлүгүн камсыз кылуу.

Кыргыз Республикасында энергияны керектөө тынымсыз өсүүдө, ал эми жаңы генерациялоочу объектилерди куруу темпи керектөөнүн өсүү темпинен артта калууда. Жалпысынан энергетикалык ресурстарды керектөө менен өндүрүүнүн катышынын динамикасы оң эле: 2020-жылы отун-энергетикалык ресурстардын жалпы керектөө өндүрүштөн 4% гана ашкан (2015-жылы – 20%). Өлкөнүн калкынын бештен бири гана тамак бышыруу жана жылытуу үчүн таза отун жана технологияларды колдонгон үй чарбаларында жашайт. ТӨМ 7ге жетишүү үчүн төмөнкү милдеттерди чечүү пландаштырылууда:

- Энергияны үнөмдөө жана энергонатыйжалуулук программаларын ишке ашыруу;
- Энергиянын кайра жаралуучу булактарын (ЭКБ) өнүктүрүүнү колдоо;
- Күн жана шамал энергиясын өлкөнүн ар кайсы аймактарында алардын потенциалын сарамжалдуу колдонуу үчүн пайдалануунун максатка ылайыктуулугуна салыштырма талдоо жүргүзүү;
- Энергетика секторуна туруктуу негизде климаттык көрсөткүчтөрдү киргизүү жана мониторинг жүргүзүү.

ТӨМ 13. Климаттын өзгөрүшү жана анын кесепеттери менен күрөшүү үчүн шашылыш чараларды көрүү.

Кыргыз Республикасы климаттын өзгөрүшүнүн глобалдык көйгөйүнүн маанилүүлүгүн түшүнүү менен климаттын өзгөрүшүнүн кесепеттерин ыңгайлаштыруу жана басаңдатуу үчүн бардык күч-аракетин жумшоодо. Республиканын өзгөчөлүгү – экстремалдуу жаратылыш шарттары жана тоо экосистемасынын өтө алсыздыгы. Экосистемаларга, калктын ден соолугуна, экономикалык тармактарга терс таасирин тийгизип, өзгөчө кырдаалдарда ал тармактардын аялуу деңгээлин жогорулаткан климаттык өзгөрүүлөрдүн кесепеттери өлкөдө азыртадан эле байкалууда. Кыргызстандын аймагында жаратылыштын жана аба ырайынын коркунучтуу кубулуштарынын жана процесстеринин 20дан ашык түрү байкалат. Климаттын өзгөрүшү жана ТӨМ 13-кө жетишүү жаатындагы иш-аракеттердин стратегиялык багыты - 2022-жылга карата Улуттук адаптациялоо планын түзүү, ошондой эле 2021-жылы дүйнөлүк коомчулукка сунушталган, Кыргыз Республикасынын жаңыланган улуттук деңгээлде белгиленген салымы (УДБС) алкагында кабыл алынган бардык милдеттенмелерин аткаруу болуп саналат.

Айлана-чөйрөнү коргоо боюнча долбоорлорду каржылоо, мониторинг жана эффективдүү башкаруу.

- » Кошумча финансылык ресурстарды тартуу жана каражаттарды натыйжалуу пайдаланууну камсыз кылуу боюнча Жаратылышты өнүктүрүү фондунун ишмердүүлүгүн активдештирүү;
- » Экологиялык маселелерди чечүүгө жана климаттын өзгөрүшүнө адаптациялоого багытталган мамлекеттик бюджеттин каражаттарынын жана эл аралык колдоонун пайдаланылышына мониторинг жүргүзүүнүн жана отчеттуулуктун ачык-айкын жана инклюзивдүү тутумун түзүү;
- » Кыргыз Республикасынын кызыкчылыктарын эске алуу менен тышкы каржылоону тартуу боюнча өнүктүрүүдө негизги өнөктөштөр менен өз ара аракеттенүүнүн комплекстүү стратегиясын иштеп чыгуу максатында жаратылыш ресурстарын сарамжалдуу пайдаланууга жана экологиялык көйгөйлөрдү чечүүгө багытталган ишке ашырылып жаткан долбоорлордун натыйжалуулугуна талдоо жүргүзүү;
- » Институционалдык эстутумду камсыз кылуу үчүн экология жана климаттын өзгөрүшү жаатындагы бардык долбоорлордун жыйынтыктарын бирдиктүү электрондук порталга жайгаштыруу;
- » Экологиялык коопсуздукту жана климаттын туруктуулугун камсыз кылуу боюнча ведомстволор аралык көзөмөлдү жана бирдиктүү макулдашылган мамлекеттик саясатты ишке ашыруу үчүн жооптуу мамлекеттик органды аныктоо менен ведомстволор аралык координацияны күчөтүү;
- » Ченемдик укуктук актыларды иштеп чыгууда экспертизанын адистештирилген түрлөрүнүн, өзгөчө экологиялык экспертизанын ролун күчөтүү.